

DEFENSA CIVIL NOVIOLENTA

PER CONTRARESTAR LA GUERRA HÍBRIDA DE RÚSSIA

Nonviolent Civilian Defense to Counter Russian Hybrid Warfare

Maciej Bartkowski, Ph.D.

Març 2015

Traducció Gabriela Casals Roig

SOBRE L'AUTOR

El Dr. Maciej Bartkowski és un estudiós de la resistència civil. És l'editor de *Recovering Nonviolent History: Civil Resistance in Liberation* (Lynne Rienner Publishers, 2013) que recull històries relativament desconegudes de resistència no violenta com a part de les lluites nacionals per l'autogovern i la independència. Els seus articles més recents sobre la resistència civil s'han centrat en la democratització, el conflicte a Ucraïna i la lluita contra l'EI (ISIS) a Síria.

El Dr. Bartkowski també és membre de la Krieger School of Arts and Sciences Advanced Academic Programs de la Johns Hopkins University a Washington, D.C., on imparteix cursos de postgrau sobre conflictes estratègics no violents. És Doctor en Ciències Polítiques i té un màster en Relacions Internacionals i Estudis Europeus per la Universitat Central Europea de Budapest. Va fer el seu treball de pregrau a la Universitat Americana d'Àsia Central a Bishkek, Kirguizistan.

Podeu seguir el Dr. Bartkowski a Twitter @macbartkowski i a la seva web <http://maciejbartkowski.com>.

En aquest estudi l'autor expressa les seves opinions.

PRESENTACIÓ

És reconfortant creure que la història marxa en direcció cap al progrés i cap a un futur més brillant. Un exemple específic d'aquesta creença podria sostenir que mitjançant l'aplicació del poder popular no violent, l'Europa central i oriental ha arribat a un lloc de pau, prosperitat i pluralisme democràtic duradors. Malauradament, la història no es mou d'una manera tan gratificant i lineal i el **poder de les persones no violentes, resulta que es pot utilitzar amb finalitats d'agressió i repressió.**

El present article del doctor Maciej Bartkowski, un destacat analista i historiador del conflicte estratègic no violent i membre adjunt de la nostra facultat, reconeix aquests fets. En aquest article, el Dr. Bartkowski exposa **els principis ben establerts del conflicte estratègic no violent i documenta la seva eficàcia per resistir i fer retrocedir l'opressió.** A continuació, descriu com la Rússia del president **Vladimir Putin ha trobat maneres de convertir aquesta forma de lluita en finalitats ofensives,** sobretot a Ucraïna, però també a altres països de la perifèria de Rússia. Conclou amb algunes recomanacions polítiques sobre **com Ucraïna i l'OTAN poden resistir aquesta agressió utilitzant mitjans totalment o parcialment no violents.**

Aquest document és de fàcil accés i hauria de ser instructiu per a lectors de diferents orígens intel·lectuals i professionals. Per als lectors impregnats de la teoria del conflicte estratègic no violent, aquest article representa una aplicació interessant de la teoria que coneixen bé. Tanmateix, les persones que provenen d'estudis estratègics tradicionals o de formació militar trobaran que la teoria del conflicte estratègic no violent té molt en comú amb el pensament militar. Per exemple, es trobaran pensant en els centres de gravetat, la fricció i les teories de la insurrecció i la contra insurrecció. També se'ls desafiarà a considerar els límits de l'eficàcia de les seves eines militars. Finalment, als lectors amb formació en estudis d'intel·ligència se'ls recordarà alguns aspectes de l'acció política encoberta, però els trobaran aplicats de manera oberta.

El treball del Dr. Bartkowski **es basa en la història, la ciència política i els estudis estratègics i fusiona teoria i pràctica per oferir solucions a un problema important del món real.** D'aquesta manera, exemplifica l'enfocament del nostre programa de màster en Estudis de Seguretat Global (GSS) i, de fet, el del Centre d'Estudis Governamentals Avançats del qual forma part el programa GSS. A Johns Hopkins tenim la sort de tenir el Dr. Bartkowski ensenyant amb nosaltres i tots tenim molt a aprendre d'aquest article.

Mark Stout, PhD

Director, MA in Global Security Studies Center for Advanced Governmental Studies Johns Hopkins University

Krieger School of Arts and Sciences Advanced Academic Programs Washington, DC

Febrer 2015

RESUM EXECUTIU

El gener de 2015, el **Ministeri de Defensa de Lituània** va publicar un manual per a què el poble lituà l'utilitzi en cas d'una invasió estrangera. Assenyala que **"els ciutadans poden resistir l'agressió contra el seu país no només mitjançant la [lluita] armada. La defensa civil o la resistència civil no violenta és una altra forma de resistència de la ciutadania a les agressions. (...) Aquest mètode és especialment important per a les amenaces de guerra híbrida"**.

La declaració del manual de Lituània recull l'essència d'aquest estudi: el reconeixement **de l'amenaça per als països europeus de la guerra no convencional llançada per Rússia, la comprensió de les limitacions inherents a la resposta armada i el reconeixement del potencial de la resistència no violenta per contrarestar la guerra híbrida agressiva.**

Aquest estudi ha estat directament informat pel conflicte en curs a Ucraïna, on Rússia i els rebels recolzats per Rússia han fet una guerra híbrida de conquesta territorial. Aquesta **guerra híbrida ha inclòs elements d'accions col·lectives no violentes.** En resposta, el govern ucraïnès va llançar una contra insurrecció armada amb resultats previsiblement costosos. **Ucraïna hauria estat més ben servida amb un enfocament semblant al que esbossava Lituània.**

Rússia ha explotat accions civils no violentes a Ucraïna i les ha elevat a l'estatus d'instruments de guerra contemporània en la seva darrera doctrina militar. Per la seva banda, l'OTAN i els seus estats membres democràtics han de considerar seriosament la idea d'estratègies de defensa civils no violentes genuïnament de base. Aquest estudi ofereix suggeriments sobre com es pot fer això i quines poden ser les estratègies no violentes rellevants.

La defensa civil no violenta ofereix importants avantatges estratègics a curt i llarg termini sobre les estratègies militars tradicionals en la defensa de persones i territoris. Aprofita les vulnerabilitats polítiques dels adversaris. En particular, busca **maneres de socavar els pilars essencials que sostenen els oponents i la seva maquinària de guerra** alhora que **minimitzen els costos per a la societat atacada.** A més, la defensa civil no violenta pot inculcar un grau significatiu **d'apoderament cívica, autoorganització, descentralització i solidaritat cívica,** elements necessaris per a una democratització reeixida de la postguerra.

LA DEFENSA CIVIL NO VIOLENTA

PER CONTRARESTAR LA GUERRA HÍBRIDA DE RÚSSIA

Amb massa freqüència els estudiosos, els experts, l'establishment polític i els mitjans de comunicació convencionals **ignoren o descarten el poder de les accions populars no violentes** i en lloc d'això se centren en **la violència que crida més l'atenció** o en les accions dels funcionaris governamentals. Ho fan malgrat una gran quantitat **d'evidències que mostren que els moviments no violents impulsats per ciutadans disciplinats i organitzats poden desafiar amb èxit els poders polítics consolidats.**

De fet, un estudi quantitatiu pioner mostra que els **moviments no violents històricament han tingut més del doble d'èxit a l'hora de derrotar règims brutals** que els seus homòlegs violents.¹

Malauradament, els **règims autoritaris han estat prestant atenció al poder de les accions no violentes i han començat a adoptar-les** per assolir els seus objectius territorials. Per exemple, en comptes d'utilitzar la seva marina, la Xina ha mobilitzat milers dels seus pescadors per pescar a les controvertides aigües del mar de la Xina Meridional. Les autoritats xineses ofereixen a aquests pescadors un combustible molt subvencionat i paguen els equips de comunicacions per satèl·lit que permeten als tripulants trucar a la guàrdia costanera xinesa en cas de problemes.² També hi ha hagut moviments similars a una altra frontera xinesa. A principis de setembre de 2014, civils xinesos desarmats, inclosos nòmades xinesos, van entrar al poble de Demchok controlat per l'Índia a la zona en disputa entre els dos països.³ Allà van participar en protestes, van aixecar

tendes i van dirigir assegudes que van impedir els locals continuar treballant en un projecte de regadiu al qual el govern xinès s'oposa.⁴

Tanmateix, és **Rússia la que sembla haver fet l'ús més extens de les accions no violentes col·lectives en suport dels seus objectius geopolítics i militars**. Com veurem, això es va produir en el transcurs del seu anomenat "conflicte híbrid" contra Ucraïna el 2014. Tanmateix, l'estat rus també sembla haver utilitzat aquesta tàctica en campanyes menys conegudes per preservar, per exemple, el seu domini energètic. (i amb això la seva influència política) sobre l'Europa central. Concretament, les sobtades però ben organitzades protestes anti-fracking dirigides per civils a Romania es van relacionar amb els esforços de la Gazprom russa per mobilitzar una campanya nacional de base contra les perforacions exploratòries de gas a la part nord-est del país.⁵ D'una manera irònica, tots aquests desenvolupaments confirmen la importància de les tècniques no violentes de mobilització cívica encara que les utilitza un estat més que no pas pròpiament la gent normal.

La dependència de Rússia de l'acció col·lectiva no violenta també amplia la definició tradicional de guerra híbrida que s'entén habitualment com "totes les formes de guerra" en què "una barreja calculada d'armes convencionals, tàctiques irregulars, terrorisme i comportament criminal" es desplega simultàniament al camp de batalla.⁶ L'Oxford Handbook of War és típic descrivint un conflicte híbrid com una combinació de guerres violentes regulars i irregulars.⁷ No obstant això, tal com assenyala Frank Hoffman, de la National Defense University —un pioner del concepte—, la guerra híbrida s'ha arribat a equiparar només a la violència i "no aconsegueix incloure altres accions no violentes".⁸ No obstant això, fins i tot la comprensió de Hoffman sobre "una guerra política" realitzada per mitjans no violents es limita a les accions diplomàtiques, econòmiques, financeres, informatives i cibernètiques tradicionals. **Queden fora d'aquest enfocament les accions no violentes col·lectives liderades per civils desarmats: homes i dones de totes les edats a l'espai públic, la importància de les quals es destacarà a continuació.**

La nova forma de guerra híbrida de Rússia ha posat en dubte l'eficàcia de la dissuasió de l'OTAN, així com la utilitat de les estratègies tradicionals centrades en l'exèrcit en seguretat i defensa nacionals. El nou tipus de conflicte de Rússia **demana una atenció renovada al concepte de defensa civil no violenta.** Aquesta **estratègia de defensa pot ser una arma eficaç per contrarestar una nova generació de guerra híbrida.**

LA NOVA GUERRA HÍBRIDA DEL KREMLIN

La guerra híbrida de Rússia depèn de molts elements. La força física és sens dubte un d'ells. Altres, però, inclouen propaganda, *maskirovka*, negació plausible i acció no violenta col·lectiva dirigida per civils.

Durant el conflicte d'Ucraïna, el Kremlin ha destacat en la promulgació de propaganda amb una eficàcia que no s'havia vist des de l'apogeu de la Unió Soviètica. Aquesta **guerra de la informació realitzada als mitjans socials i principals està dissenyada per enganyar els adversaris**, desdibuixar la línia entre la realitat i la fantasia, crear una bretxa entre els aliats occidentals i mantenir la població russa a les fosques. Es va convertir en un instrument crucial en una estratègia més àmplia de la "*maskirovka*" del govern rus. Aquest terme rus fa referència a un "**pla d'acció**" àmpliament definit desplegat com una forma de "**camuflatge, ocultació, engany, imitació, desinformació, secret, seguretat, fintes, diversions i simulació**" contra un adversari.⁹ L'estat rus ha desplegat *maskirovka* en els nivells estratègics, operatius i tàctics de les seves campanyes militars i no militars per dissimular les seves accions des de les guerres napoleòniques. Va perfeccionar aquestes habilitats especialment durant el període soviètic.

En el conflicte ucraïnès, la *maskirovka* es manifesta com **un tipus de guerra camuflada que intenta ocultar la presència al territori ucraïnès de soldats russos regulars i el seu equipament militar**, i evitar la publicació i difusió d'informes sobre morts de soldats a Rússia.¹⁰ Alguns dels observadors han vist que aquesta estratègia d'engany finalment es va tornar ineficaç atès que la implicació armada de l'exèrcit rus a Ucraïna es va fer evident a Occident.¹¹ No obstant això, els esforços de la *maskirovka* van ser dissenyats no només per dividir el públic occidental, sinó també **per mantenir el suport dels mateixos russos a la posició del Kremlin sobre Ucraïna.** Aquest últim ha tingut èxit, amb la puntuació d'aprovació de Putin a principis de la tardor del

2014 al 88%.¹² Va baixar lleugerament després, però encara es va situar en el 81% al desembre fins i tot després que la crisi financera va colpejar Rússia.¹³ Al mateix temps, més del 70% dels ciutadans russos van expressar el seu suport a les polítiques de Putin a Ucraïna.¹⁴

A més de la seva naturalesa camuflada, la guerra híbrida de Rússia també ha depès de l'estratègia de Putin de la **negació plausible**. Aquesta negació es mostra en moltes afirmacions qüestionables: **no hi ha cap guerra** interestatal de la qual Rússia sigui part, només un **conflicte ètnic intern**; Rússia **no envia armes** a partits a Ucraïna, són venudes, comprades o robades per particulars; **no hi ha tropes russes** sobre el terreny, només milícies locals no afiliades; si hi ha russos amb antecedents militars que participen en combats, són **personal de l'exèrcit fora de servei**, veterans de l'exèrcit retirats o voluntaris civils armats.

Més enllà de la "*maskirovka*" i la negació plausible, hi havia un altre component, no menys significatiu, de la guerra híbrida de Putin que generalment es va ignorar. Aquest va ser **l'ús cínic del Kremlin de la mobilització col·lectiva no violenta i dirigida per civils i accions de suport a les seves campanyes militars**. Els aixecaments populars no violents a Sèrbia (2000), Geòrgia (2003) i finalment l'èxit de la Revolució Taronja de 2004 a Ucraïna, va fer que **el Kremlin es preocupés per la possibilitat d'un esclat similar de descontentament popular a Rússia i va animar Putin a agafar prestat del repertori d'organització no violenta per reforçar les seves pròpies defenses**.

Per **mitigar la possibilitat d'una revolució popular**, el **règim rus va crear un moviment cívic** aparentment de base de joves progovernamentals conegut com "Nashi" ("El nostre"). Posteriorment es va desplegar sempre que el Kremlin necessitava organitzar protestes, contramanifestacions, concentracions contra l'oposició, interrupció d'actes de l'oposició o assetjament a personalitats o diplomàtics pro-oposició. El Kremlin ha utilitzat les multituds lleials de civils desarmats per organitzar el que es va conèixer com "Putingi" (un neologisme que combina "Putin" amb "mitingi", la paraula de protesta de l'oposició russa). El 2012, el Kremlin va convocar el seu Putingi quan l'oposició va fer manifestacions per protestar contra les eleccions parlamentàries manipulades.¹⁵ Ho va tornar a fer durant les marxes i manifestacions per la pau del 2014 a Moscou i altres llocs del país.¹⁶ Després de la revolució de l'Euromaidan a Ucraïna, grups aparentment de base de ciutadans i "grups patriòtics" pro russos van llançar un "anti-maidan".¹⁷ Això va adoptar una estructura més institucionalitzada amb un "consell anti-maidan" i patrulles "anti-maidan" a més de manifestacions "anti-maidan" i les protestes que anaven dirigides contra activistes antigovernamentals i en suport de Putin.¹⁸

El 2014, el Kremlin va fer un altre pas important quan va **eleva les accions cíviques no violentes d'un actiu domèstic possiblement defensiu per apuntalar el règim a una política exterior i una eina militar agressives**. En fer-ho, va **prendre lliçons** de la revolució Euromaidan a Ucraïna. L'**Euromaidan** va ser un canvi sobtat popular que després de **92 dies de mobilització i campanyes en gran part no violentes va provocar canvis significatius de lleialtat dins dels pilars polítics, empresarials i de seguretat del règim**. Aquestes desercions combinades amb la desobediència civil massiva en curs van segellar el destí del president prorús Víctor Yanukovich que va fugir de Kíev el 21 de febrer de 2014.¹⁹ Les **dues lliçons** principals per als serveis de seguretat russos van ser que **l'exèrcit ucraïnès preferia desobeir les ordres que disparar a civils desarmats i que almenys una aparença de suport popular de base seria important per a l'èxit final de les operacions subversives que Rússia planejava a Ucraïna**.

Les operacions russes a Crimea van començar poc després de la marxa de Yanukovich. En una entrevista el 4 de març de 2014, una setmana després de l'arribada de les tropes russes a Crimea, vestides amb uniformes verds sense insígnies que els ucraïnesos van referir sarcàsticament com a "homenets verds", Putin va discutir obertament l'estratègia d'utilitzar manifestacions no violentes liderades per civils locals per neutralitzar l'exèrcit ucraïnès.

Escolteu amb atenció. Vull que m'entengueu clarament: si prenem aquesta decisió [d'enviar l'exèrcit rus a Ucraïna], només serà per protegir els ciutadans ucraïnesos. I vegem com aquestes tropes [ucraïneses] intenten disparar a la seva pròpia gent, amb nosaltres darrere d'ells, no al davant, sinó al

*darrere. Que ho intentin, de disparar a dones i nens! M'agradaria veure aquells que donarien aquesta ordre a Ucraïna [L'èmfasi afegit.]*²⁰

Rússia va utilitzar la manca de voluntat de les tropes ucraïneses per disparar contra els seus conciutadans per organitzar ocupacions reeixides, assegurades i confiscacions de les guarnicions de l'exèrcit ucraïnès a Crimea. Això també va **crear condicions favorables per a les desercions i defeccions entre els membres de l'exèrcit ucraïnès**. En lloc d'enfrontar-se a un assalt armat obert que hauria matat soldats ucraïnesos i hauria augmentat els seus sentiments de cohesió, d'unitat i esperit de batalla (com va passar més tard en el conflicte a la part oriental d'Ucraïna), les tropes es van enfrontar a civils desarmats. A més, **la part russa va oferir incentius financers i institucionals als soldats ucraïnesos**. Per exemple, se'ls va prometre que podrien mantenir els seus rangs i rebre sous més alts si canviaven de bàndol.²¹ En conseqüència, menys del 25% de les tropes ucraïneses estacionades a Crimea es van mantenir lleials al seu estat; El 50% es va passar a Rússia i la resta va desertar.²²

Col·lectivament, aquestes mesures van permetre als "homenets verds" armats prendre el control dels llocs militars ucraïnesos sense enfrontar-se a gaire resistència. De fet, la presa de possessió relativament pacífica de Crimea va valer als soldats russos als mitjans de Putin i entre el públic rus el sobrenom de "la gent educada".²³ Al mateix temps, Putin va reconèixer públicament que **les accions aparentment noviolentes eren, de fet, una cobertura eficaç per a una força letal**. Segons el president rus, "pots fer molt més amb les armes i l'educació que només amb la educació".²⁴

Després del referèndum de Crimea celebrat el 16 de març de 2014 —probablement un altre instrument de canvi noviolent per legitimar el vot sota el canó d'una pistola—, el règim rus va dirigir la seva atenció a la part oriental d'Ucraïna.²⁵ La qüestió eren les regions a l'est d'Ucraïna de Luhansk i Donetsk que es coneix com el Donbàs. Les poblacions d'allà s'havien mantingut en gran part políticament passives i retirades de l'activisme cívic. La gent del Donbàs estava només la meitat de preparada per sortir al carrer i participar en manifestacions polítiques que els residents de la part occidental d'Ucraïna.²⁶ Fins i tot pel que fa a una qüestió delicada com la prohibició de la llengua russa que hauria d'haver despertat la ira entre els parlants de rus a la part oriental d'Ucraïna, només el 15% de la població adulta del Donbàs va expressar la seva disposició a unir-se a les manifestacions contra la prohibició.²⁷ Prop de dos terços de la població adulta del Donbàs no estava preparada per participar en accions d'enfrontament en general.²⁸ L'apatia política dels residents del Donbàs es va mostrar durant la revolució Euromaidan a finals del 2013 i principis del 2014. El Donbàs, per exemple, no va experimentar manifestacions massives— pro-o anti-Maidan a l'escala de les protestes majoritàriament anti-Yanukovych a la capital i altres ciutats de l'oest i el centre d'Ucraïna. Posteriorment, la minoria separatista amb partidaris russos va explotar la passivitat política local i el buit cívic, i amb l'ajuda de la propaganda mediàtica russa, va reforçar la por i la desconfiança general existents entre alguns del poble de Donbàs del nou govern central o "junta feixista violenta" que va deposar el president Yanukovych.²⁹

Igual que a Crimea, **els civils desarmats van tenir un paper important en l'estratègia russa i separatista per ocupar el Donbàs**. No va ser espontània, sinó **una acció planificada realitzada pel Kremlin amb grups minoritaris prorussos mobilitzats** que consideraven il·legítim el nou govern de Kíev.³⁰ A diferència del que havia passat a Crimea, aquesta vegada, **els civils estaven darrere i no davant de les operacions militars**. Primer, petits grups d'homes armats disciplinats sense insígnies reconeixibles van capturar edificis del govern local, incloses les comissaries de policia ucraïneses i els quarters generals dels serveis de seguretat a les ciutats del Donbàs.³¹ Aleshores, civils desarmats s'hi van traslladar ràpidament, erigint barricades i envoltant els edificis confiscats, organitzant assegurades i manifestacions de suport als rebels de dins. D'aquesta manera ells es van convertir en escuts humans per als homes armats. **Tot i que constituïen una minoria de la població local, eren suficients en nombre per atorgar als rebels una aparença de legitimitat local en els reportatges prorussos**.³² Desenvolupaments similars, incloses desfilades i manifestacions prorusses dirigides per civils, amb el propòsit de prendre el control administratiu. S'ha informat que s'havien celebrat a altres grans ciutats del sud-est d'Ucraïna, com ara Odessa, Kharkiv, Dnipropetrovsk, Kherson, Zaporizhia.³³ Els mitjans de

comunicació russos, oficials i civils prorussos a Crimea i a la regió de Donbàs van començar a referir-se als esdeveniments que s'estaven desenvolupant com la "primavera russa".³⁴

Els combois humanitaris es van convertir en un element més de l'acció civil i noviolenta que Putin va integrar a la campanya militar al Donbàs. Entre finals d'agost i principis de gener de 2015, Rússia va organitzar almenys onze grans combois humanitaris formats cadascun per centenars de camions que van creuar la frontera amb Ucraïna sense el permís del govern de Kíev i es van dirigir a les ciutats ocupades rebels.³⁵ (Rússia també ha emprat la mateixa tàctica a Transnístria, una província separatista de Moldàvia controlada per Moscou, enviant-hi el seu primer "comboi humanitari" el 3 de desembre.)³⁶

Sovint, **les tàctiques noviolentes pretenen presentar a un oponent un dilema de manera que, independentment de quina sigui la resposta a una acció noviolenta, perjudicarà la part que respon.**³⁷ Per tant, les autoritats ucraïneses es van enfrontar a un dilema quan Rússia va enviar els seus "combois humanitaris". El bombardeig de combois blancs clarament marcats i ben publicitats podria haver ajudat a Rússia a aconseguir una important victòria de propaganda.

Podria donar al Kremlin una cobertura addicional per a respostes militars més obertes contra l'exèrcit ucraïnès que sens dubte obtindrien un suport considerable entre el poble rus. En adonar-se que aquesta darrera opció era pitjor que permetre el pas de combois, el govern ucraïnès en general es va abstenir d'atacar-los. La decisió del govern ucraïnès de deixar passar els combois va significar que **Rússia va establir de facto corredors "humanitaris" a través de parts del territori ucraïnès.** Aleshores, Rússia podria utilitzar aquests passadissos per introduir maquinària militar a més de l'ajuda civil. En el camí de tornada a Rússia, es va informar que els camions estaven plens de peces de màquines robades a les instal·lacions industrials d'Ucraïna al Donbas.³⁸

La **nova doctrina militar russa** adoptada pel Consell de Seguretat rus i signada per Putin el 26 de desembre de 2014, posa de manifest les noves característiques dels "conflictes militars" que el govern rus tan hàbilment va dissenyar a Ucraïna. Segons el nou document, els conflictes moderns inclouen ara "l'ús de modes d'acció indirectes i asimètrics", **incloses "mesures no militars implementades amb l'ús extensiu del potencial de protesta de la població (...)" i "forces polítiques i moviments socials" finançats externament.**³⁹

En resum, Putin i el seu grup de seguretat **han creat un híbrid de guerra armada i desarmada per annexionar Crimea i desestabilitzar el sud-est d'Ucraïna.** L'aspecte desarmat de la campanya del Kremlin es basava en l'intent **d'allunyar la lleialtat d'una minoria mobilitzada del seu govern nacional, explotar la desconfiança, la por o l'hostilitat directa de la gent cap al seu govern que en el passat no els havia proporcionat, i manipular autèntics anhels de grans canvis polítics.** La campanya del Kremlin a Ucraïna es va beneficiar molt de la desmobilització cívica, especialment a la regió de Donbàs. Hi havia diversos aspectes en aquesta desmobilització. Aquests inclouen l'apatia, la passivitat i la manca general de consciència política entre la majoria a la part oriental d'Ucraïna, on hi havia gent poc acostumada a organitzar-se independentment i prou escèptica davant la informació que els va lliurar la sofisticada propaganda russa.

LA TEORIA I LA PRÀCTICA DE LA DEFENSA CIVIL NOVIOLENTA

La **guerra híbrida russa contra Ucraïna es basava en la mobilització política d'una minoria lleial i cridanera als territoris objectiu.** Va proporcionar una cobertura noviolenta eficaç per als rebels i per a les forces especials russes, atorgant a elles i a les seves accions una façana de legitimitat de base. Aquesta dependència instrumental de la mobilització cívica impulsada artificialment (és a dir, externament) en suport de la presa militar de territoris **exposa les vulnerabilitats polítiques d'aquest tipus de guerra híbrida.** Una **defensa civil nacional basada en accions noviolentes estratègiques i una autèntica mobilització de base té una posició única per explotar aquestes vulnerabilitats.**

Més concretament, la **lògica de la defensa nacional civil contra l'estat que llança una guerra híbrida es basa en el supòsit que l'èxit i el fracàs d'una insurrecció híbrida (així com d'una contra insurgència) estan determinats per la mobilització política tant al territori en disputa com més enllà.**

Parafraçant el coronel C.M. Woodhouse, el soldat-estudiós de la Segona Guerra Mundial que va ajudar a liderar la resistència grega contra els nazis, **la capacitat de derrotar l'oponent en una guerra híbrida és la capacitat de girar el poble contra l'adversari.**⁴⁰ En altres paraules, tant les insurreccions d'inspiració estrangera com les conseqüents accions de contra insurgència probablement **fracassaran si no aconseguen prou organització política i suport de base al territori ocupat o en disputa.** En aquest context, la **"població" s'ha d'entendre a grans trets com la ciutadania en general de l'estat atacat, així com els ciutadans del poder invasor, i també les xarxes i col·lectius cívics d'altres països que tenen la capacitat de donar el seu suport a un costat o l'altre.**

La defensa nacional que es limita estrictament a estratègies no violentes pot confondre l'oponent violent. Després de la Segona Guerra Mundial, l'historiador militar britànic Basil Liddell Hart va assenyalar que **l'ocupació de Dinamarca i Holanda va crear un gran repte per a l'exèrcit alemany quan la població va recórrer a la resistència no violenta per defensar-la.**

[Els nazis alemanys] eren experts en violència i havien estat entrenats per fer front als oponents que utilitzaven aquest mètode. Però altres formes de resistència els van desconcertar, i tant més en la mesura que els mètodes eren subtils i ocults. Quan la resistència esdevenia violenta era un alleujament per a ells, i també quan les formes no violentes es barrejaven amb l'acció guerrillera, facilitant així la combinació d'una acció repressiva dràstica contra ambdues alhora.⁴¹

La defensa civil no violenta nacional està arrelada en la idea que **tota la població, incloses totes les seves institucions i xarxes i agrupacions formals i informals, formen part de la força de resistència.** Aquesta força, a més del desplegament d'estratègies no militars de comunicació i operacions psicològiques, **fa una guerra quotidiana de no cooperació total i dirigida amb l'agressor en tots els àmbits de la vida social, política, econòmica i cultural.** Aquesta oposició fa que **qualsevol invasió o, posteriorment, ocupació sigui insostenible a llarg termini.** La defensa civil nacional **pretén augmentar els costos per a l'invasor sacsejant la lleialtat de les seves tropes,** els seus partidaris interns crucials i el seu públic en general, alhora que millora la cohesió interna, la solidaritat i l'autoorganització de la societat combatent. En el seu nucli, **la defensa civil nacional és una lluita política realitzada per mitjans polítics a través de xarxes locals i nacionals de civils, flexibles però integrades,** que poden mobilitzar centenars de milers o milions de persones per fer accions contra l'agressor **dins d'una lluita disciplinada, auto organitzada, àgil i flexible.**⁴²

Estudiosos de la resistència civil com Gene Sharp i Adam Roberts **han parlat de la defensa civil nacional des dels anys seixanta.** Durant la Guerra Freda, però, les comunitats polítiques d'Occident **van ignorar en gran mesura el concepte. Aquesta negligència continua avui.** Això és lamentable, perquè la història dels conflictes violents **està esquitxada d'exemples encoratjadors de defensa civil i resistència no violenta contra adversaris estrangers més poderosos. L'adversari, el més fort del qual és la violència militar, prefereix enfrontar-se amb armes on té un clar avantatge.** Un cop **desafiat amb la resposta asimètrica de les accions no violentes massives** de desobediència i no cooperació, **dubta, reacciona als esdeveniments en lloc d'iniciar-los i perd un temps i recursos preciosos** per ajustar tàctiques i estratègies al camp de batalla polític menys favorable per als militars.

Per exemple, **durant la Segona Guerra Mundial, els danesos van llançar una campanya de no cooperació total amb els ocupants nazis.** Aquest tipus de resistència va **ajudar els danesos a adonar-se que podien fer alguna cosa significativa contra un adversari molt més fort i brutal.** També els va ajudar a **construir la solidaritat i a formar sistemes d'informació i comunicació.** Els danesos van dur a terme nombroses vagues, alentiments de la feina o dies de «tornar a casa d'hora», així com boicots, manifestacions i sabotatges industrials.⁴³ Aquests **van socavar l'explotació econòmica alemanya del país.** Els alemanys van respondre amb repressió i estats d'emergència, provant que les accions daneses els estaven perjudicant. En la seva lluita contra els ocupants, la població danesa es va guiar per **deu manaments de desobediència:**

1. No heu d'anar a treballar a Alemanya i Noruega.
2. Fareu malament la feina per als alemanys.
3. Treballareu lentament per als alemanys.
4. Destruïreu màquines i eines importants [que fan servir els alemanys].
5. Destruïreu tot allò que pugui ser de benefici per als alemanys.
6. Demorareu tot el transport [utilitzat pels alemanys].
7. Boicotejareu les pel·lícules i els diaris alemanys i italians.
8. No heu de comprar a les botigues dels nazis.
9. Tractareu els traïdors pel que valen.
10. Protegireu qualsevol persona perseguida pels alemanys.⁴⁴

En recórrer al que ara anomenem una defensa civil clàssica, **els danesos van estalviar al seu país una certa destrucció que, d'altra manera, podria haver estat similar al destí de països com Polònia**. En el procés, a través de les seves xarxes de solidaritat, els danesos **van salvar centenars de milers de vides**. Això va incloure els 8.000 jueus danesos rescatats quan els danesos es van negar a col·laborar amb els alemanys i els van amagar en institucions públiques, com hospitals i esglésies i en cases particulars abans de portar-los en vaixells que es dirigien a Suècia.⁴⁵

De la mateixa manera, el poble de Txecoslovàquia va desplegar accions noviolentes contra la invasió de les tropes soviètiques el 1968. Com a conseqüència d'aquesta resistència, **la invasió soviètica es va allargar durant mesos en lloc de dies, com estava previst inicialment. Txecs i eslovacs van negar a l'agressor els serveis, menjar, aigua, allotjament i informació**. Ho van fer amb una senzilla **instrucció de 10 punts que es va publicar al diari principal**. Quan un soldat soviètic volia alguna cosa dels residents se'ls va aconsellar que responguessin:

1. No ho sé.
2. No t'importa.
3. No diguis res.
4. No en tinc.
5. No sé com fer-ho.
6. No n'hi donis.
7. No ho puc fer.
8. No li venguis res.
9. No li mostris res.
10. No facis res.⁴⁶

La **resistència civil als carrers de la capital txecoslovaca**, Praga, immediatament després de la invasió soviètica, va ser **descrita per un dels membres d'alt rang del partit comunista txecoslovac** en els termes següents:

A tot arreu, les parets dels edificis estaven cobertes amb lemes i cartells pintats a mà. La gent llegia per tot arreu els diaris i fulletons que anaven sortint per les impremtes, malgrat els esforços de les forces d'ocupació per aturar-ho. Era la imatge d'una ciutat els **habitants de la qual estaven**

absolutament units en una resistència passiva desarmada contra els intrusos aliens. Banderes i l'escut txecoslovac de diferents formes decoraven els carrers i els aparadors, i la gent també els portava a la solapa. Allà on algú havia caigut víctima de les bales soviètiques, hi havia monuments improvisats amb masses de flors i banderes estatals. **Els rètols dels carrers s'havien retirat o alterat** (la majoria de vegades s'havia canviat el nom a "carrer Dubcek") [en reconeixement al líder reformista de Txecoslovàquia], i de vegades els rètols es van canviar simplement per altres [MB: per confondre les forces d'ocupació].⁴⁷

Aquesta estratègia de defensa civil no va expulsar ni va derrotar l'exèrcit soviètic, encara que la resistència armada tampoc ho hauria fet. En canvi, l'estratègia l'objectiu de la qual era "**aïllar socialment als invasors i negar-los l'ús rendible dels recursos nacionals: personal, tecnologia i béns**", va frustrar significativament els plans d'ocupació dels soviètics. El pla inicial de les tropes invasores del Pacte de Varsòvia era arrencar el control de les mans dels líders comunistes reformistes txecoslovacs i **establir un control militar i polític soviètic indiscutible sobre el país en 4 dies.** No obstant això, **van trigar 8 mesos** a fer-ho, molt més del que hauria estat el cas si la resistència hagués estat violenta.⁴⁸ Un aixecament armat de txecs i eslovacs contra els soviètics invasors hauria assegurat una derrota completa i sagnant com va passar a Hongria el novembre de 1956. Un cop donades les ordres d'envair, les forces soviètiques van trigar només 6 dies a aixafar l'aixecament armat hongarès.

A més, la **resistència no violenta va oferir als txecoslovacs l'oportunitat de preservar el teixit social i econòmic de la seva societat i salvaguardar la força cívica suficient per continuar la resistència mitjançant l'autoorganització i la mobilització no violenta.** Això va establir les bases per a l'eventual alliberament pacífic de Txecoslovàquia el 1989 i la seva transició sense problemes a la democràcia, sense oblidar el divorci pacífic sense precedents de la República Txeca i Eslovàquia el 1993.

Tant a Dinamarca com a Txecoslovàquia, la **defensa civil va protegir els civils millor que qualsevol resistència armada.** Malgrat aquests èxits, la idea mai va guanyar força a Occident durant la Guerra Freda. Tanmateix, va tenir un breu renaixement immediatament després del final de la Guerra Freda.

Després de declarar la seva independència l'any 1990, els Estats bàltics van començar a buscar una nova arquitectura de seguretat, inclosa una cooperació més estreta amb l'OTAN, encara que la pertinença no era una expectativa realista en aquell moment. Mentre esperaven que l'OTAN els obrís les portes, **els bàltics van considerar estratègies civils no violentes en defensa nacional, ja que reconeixien que les seves capacitats militars convencionals eren insignificants en comparació amb les de Rússia.** Van reconèixer que **si arribava la guerra, l'ocupació era inevitable.** Per tant, **aquests països van dissenyar plans per a la resistència total dels ciutadans.** Després del referèndum d'independència nacional a principis de 1991, el Consell Suprem de Lituània va adoptar una resolució que **regulava les accions dels ciutadans i les institucions lituanes en cas d'ocupació per part de les tropes soviètiques.** La resolució demanava l'adhesió "**als principis de desobediència, resistència no violenta i no cooperació política i social com a mitjà principal de lluita per la independència**".⁴⁹ Això va ser seguit d'un decret governamental que va establir una **Comissió de Defensa Psicològica i Resistència Civil al Departament de Defensa.**⁵⁰ Es van dur a terme esforços similars a Letònia, on el Front Popular Letó independentista a finals de 1990 va fer **una crida perquè en cas d'ocupació la població civil s'havia d'involucrar en una no cooperació total, així com "ignorar les ordres dels atacants, no participar en cap elecció o referèndum, i documentar tots els delictes perpetrats pels atacants"**.⁵¹ Es van preparar plans per **defensar les institucions públiques formant cadenes de gent desarmada al seu voltant.** El juny de 1991, el Consell Suprem de Letònia va acordar la creació d'un **Centre de Resistència No violenta.** El seu document conceptual deia:

La defensa civil a Letònia hauria de ser un complement constant de les seves defenses militars, per tal de compensar la seva relativa debilitat militar, millorar l'autoestima dels seus ciutadans i servir com a possible element dissuasiu en cas d'una possible agressió. (...) Defensa de base civil a Letònia s'hauria d'utilitzar en aquests casos: 1) com a mitjà bàsic de defensa en cas que l'exèrcit de l'agressor superi àmpliament el de les unitats militars letones; 2) ja que la defensa militar directa és inútil i fins i

*tot pot servir de pretext per a repressions violentes contra els civils; 3) com a mitjà addicional de defensa, si Letònia està en perill d'extinció per un agressor les forces del qual són aproximadament iguals a l'exèrcit letó; 4) com a mitjà addicional de defensa en cas de cop d'estat.*⁵²

De la mateixa manera, el gener de 1991, els funcionaris d'Estònia van idear un pla titulat "Desobediència civil" que aconsellava al poble estonià:

*tractar totes les ordres que contradiguin la llei estoniana com a il·legítimes; dur a terme una estricta desobediència i no cooperació amb tots els intents soviètics d'enfortir el control; negar-se a subministrar informació vital a les autoritats soviètiques i, quan sigui necessari, eliminar noms de carrers, senyals de trànsit, números de casa, etc.; no deixar-ser provocar a fer accions imprudents; documentar a través de l'escriptura i el cinema les activitats soviètiques i utilitzar tots els canals possibles per preservar i distribuir internacionalment aquesta documentació; preservar el funcionament de les organitzacions polítiques i socials d'Estònia, p.e. creant organitzacions de seguretat i amagant equips essencials; implementar accions massives quan sigui necessari; i emprendre una comunicació creativa amb forces potencialment hostils.*⁵³

Després del fracàs del cop d'estat a Moscou l'agost de 1991, ni Letònia ni Estònia es van dedicar a treballar més en la defensa nacional de base civil. Només els lituans van continuar el treball i l'any 1996 van adoptar una Llei sobre els fonaments de la seguretat nacional de Lituània que deia: "en cas d'assalt [estranger] (...), els ciutadans i les seves estructures auto activades hauran d'emprendre accions de protecció civil - la resistència no violenta, la desobediència i la no col·laboració amb l'administració il·legal, així com la resistència armada."⁵⁴

Llavors, el 2004, Lituània (juntament amb els altres estats bàltics i quatre països d'Europa central addicionals) es va unir a l'OTAN.⁵⁵ Això va crear la percepció que l'asimetria entre la força armada lituana i el seu probable enemic a l'est ja no era rellevant. En conseqüència, l'estratègia de defensa civil es va retirar de la iteració de 2005 de la Llei de seguretat nacional de Lituània. Així l'OTAN, sense voler, va matar l'interès per les estratègies no militars i no violentes de defensa civil entre els alts càrrecs polítics i militars dels estats bàltics.

PASSOS FALSOS I NOVES ESTRATÈGIES BASADES EN CIVILS EN LA LLUITA D'UCRAÏNA

Donada la virtual absència d'estratègies i conceptes basats en els civils de l'escena de seguretat en els darrers anys, no és d'estranyar que **Ucraïna hagi comès molts errors en la seva recent confrontació amb Rússia**. Quins van ser els principals errors en la campanya d'Ucraïna contra els rebels i les forces russes al país i **què podrien fer els ucraïnesos que hagués estat efectiu contra la guerra híbrida russa?**

Ucraïna ha fet alguns esforços per implementar una defensa civil, però aquests han estat profundament defectuosos. A finals de juny de 2014, el president ucraïnès Petro Poroshenko va demanar a la gent del Donbàs que "esdevingués aliat" i es comprometés en la "desobediència civil a les anomenades repúbliques populars".⁵⁶ Malauradament, Kíev **no va donar consells detallats sobre com hauria de ser la desobediència civil**. A més, **la crida a accions no violentes es va combinar amb una renovació de l'ofensiva armada d'Ucraïna contra els rebels** que es va convertir en el principal esforç de Kíev. La **campanya armada del govern ucraïnès va tenir el tràgic efecte de proporcionar a Rússia un pretext per a la campanya militar a la regió** i finalment va trencar qualsevol possibilitat de mobilització popular pro-ucraïnesa al Donbàs. Les **persones que van ser bombardejades per ambdues parts estaven més preocupades per salvar les seves vides que per organitzar una resposta col·lectiva** a l'agressió de Rússia. Com a resultat de les accions armades del govern ucraïnès, molts a la regió també es van veure reforçats en les seves opinions que Euromaidan realment havia estat un cop d'estat violent que va portar al poder bel·licistes destinats a matar aquells que no els donaven suport. Finalment, **la resposta militar de Kíev va permetre a Rússia acusar els ucraïnesos d'haver matat els seus propis civils i presentar el govern ucraïnès a Rússia com a "colpistes assedegats de sang"**.⁵⁷

A mitjans de setembre, es va anunciar un alto el foc imperfecte al Donbàs que va provocar una disminució substancial de les baixes civils i militars. Malgrat les escaramusses en curs a la tardor de 2014, les pèrdues entre els batallons militars i voluntaris d'Ucraïna es van reduir més de cinc vegades en comparació amb la campanya militar oberta durant els mesos d'estiu.⁵⁸ Des del moment en què es va anunciar l'alto el foc fins al desembre de 2014, una mitjana de 13 persones morien cada dia, però aquesta xifra era lluny del nombre estimat de 45 persones que van morir cada dia durant l'ofensiva d'estiu de 2014.⁵⁹ En les poques setmanes posteriors a l'alto el foc es va crear un espai relativament pacífic i segur perquè els habitants de la zona poguessin ressorgir, sortir al carrer i exigir que els rebels deixessin de saquejar i començar a oferir serveis bàsics, inclosa la gestió d'escoles i hospitals als territoris que ocupaven.⁶⁰ Aquest podria haver estat un enfocament fructífer atès que la prestació de serveis no ha estat el fort dels rebels.

Aleshores, els combats es van intensificar de nou a la segona meitat de gener de 2015, quan els rebels recolzats per l'exèrcit rus van pressionar una ofensiva contra les posicions ucraïneses al llarg de la línia d'alto el foc. L'exèrcit ucraïnès, sovint mantenint posicions de combat indefensables i estratègicament insignificants, com l'aeroport de Donetsk, que finalment va caure en mans dels rebels amb la pèrdua de vides i moral ucraïneses, va respondre amb els seus propis bombardejos d'artilleria. Els bombardeigs per part d'ambdós bàndols feien poc probable que els civils del territori controlat pels rebels —la majoria dels quals no confiaven ni en els insurgents ni en l'exèrcit ucraïnès— culpessin els rebels dels seus mals socials i la seva manca de seguretat i s'apleguessin al costat del govern.

L'assassinat de 30 civils a finals de gener de 2015 a Mariupol per un llançament de coets des del territori controlat pels rebels va ser una tragèdia que va provocar la condemna internacional i va portar ciutadans ucraïnesos als carrers de diverses ciutats per protestar. D'altra banda, cap assassinat de soldats ucraïnesos ha generat aquest nivell de resposta nacional i internacional, encara una altra indicació del potencial que en la mobilització cívica i la indignació internacional havien tingut els civils ucraïnesos desarmats a l'avantguarda del conflicte des del seu inici.

La campanya antiterrorista al Donbàs va obligar les autoritats ucraïneses a redirigir els escassos recursos cap a l'esforç bèl·lic, soscavant així l'economia i dificultant la transició democràtica. També va donar un cop de propaganda al nou règim rus a Crimea. Els funcionaris de Crimea ara podrien afirmar de manera plausible que si no hagués estat per una intervenció decisiva i l'annexió de Crimea per part de Rússia, els residents de Crimea haurien patit un destí horrible a mans de l'exèrcit ucraïnès. Al mateix temps, el govern de Kíev es va distreure massa i es va empantanar en la violència a la part oriental del país per poder dedicar recursos importants a desenvolupar estratègies no violentes per a Crimea.

La defensa civil no violenta també considera el fet que el seu adversari no és monolític. Aquí de nou Kíev ha perdut oportunitats. En un nivell molt fonamental, l'adversari està format per les elits del règim rus, els seus aliats polítics, empresarials, culturals i religiosos, les forces armades i de seguretat i, finalment, la societat en general. **Dividir la societat del règim agressor és un objectiu primordial de la defensa no violenta dirigida per civils.** Un objectiu relacionat és dividir el règim agressor dels seus aliats i partidaris estrangers. Com que les societats tendeixen a reunir-se al voltant de la bandera davant les víctimes reals o imminents, aquests objectius s'aconsegueixen més fàcilment quan la resistència és no violenta. Per això **va ser útil per al règim rus utilitzar una petita minoria violenta que va sorgir de la revolució d'Euromaidan d'Ucraïna per descriure els ucraïnesos com a feixistes violents abocats a matar persones de parla russa.** Després, l'"operació antiterrorista" (ATO) que el govern ucraïnès va llançar a la primavera de 2014 al Donbàs va alimentar la propaganda del Kremlin del violent estat ucraïnès i va induir els russos a alinear-se al voltant de Putin. Com a resultat, **els ucraïnesos han perdut una oportunitat d'obrir una bretxa entre el règim de Putin i la seva pròpia societat demostrant la seva mobilització contundent** però benèvola davant el bel·licisme de Putin.

El govern ucraïnès va llançar l'ATO en el millor dels supòsits, que Rússia no intervindria i occident enviaria ajuda letal. Cap d'aquestes suposicions va succeir realment. Com a resultat, a finals de l'estiu, aproximadament 3.500 ucraïnesos eren morts, desenes de milers van resultar ferits, centenars de milers eren

refugiats i les economies i les infraestructures locals s'havien col·lapsat. Mentrestant, els rebels van mantenir el control de les principals ciutats de la regió i hi havia més tropes russes presents que mai.⁶¹

Es podria dir que la mobilització no violenta i la resistència a la regió, encara que no tingués èxit, seria menys costosa en termes de vides, infraestructures i comunitats desarrrelades que la defensa armada. **L'ús de la defensa civil també aportaria més transparència en el camp de batalla pel que fa a qui dispara a qui.**

La propaganda russa i dels rebels va culpar a un avió de caça ucraïnès d'haver abatut el vol 17 de Malàisia l'agost del 2014, o a una mina antipersones ucraïnesa de fer volar un autobús amb civils prop de Volnovakha i els provocadors i tropes armades ucraïneses per bombardejar un troleibús a Donetsk; ambdues tragèdies es van produir el gener de 2015.⁶² **Aquestes acusacions haurien semblat molt poc convincents fins i tot per al públic rus si els ucraïnesos haguessin dut a terme una campanya no violenta disciplinada en lloc d'una guerra violenta.** Una campanya no violenta també hauria socavat l'afirmació de Rússia que havia d'enviar les seves forces per protegir les ètnies russes que estaven físicament amenaçades. En resum, **la violència unilateral fa que l'aplicació de la *maskirovka* sigui molt més difícil. En la boira de la guerra, és molt més fàcil manipular la informació, dividir i paraitzar la comunitat internacional i socavar l'argument de les tropes defensores que estan protegint els civils.**

A més, en comptes d'intentar recuperar el Donbàs llançant l'ofensiva armada –que provocaria una resposta russa aclaparadora– o preparant-se per a la resistència armada en cas d'una nova incursió de les tropes russes, els ucraïnesos podrien intentar desenvolupar estratègies no violentes de comunicació i accions socials. Aquests tindrien com a objectiu aixecar la insatisfacció entre les tropes russes i els separatistes armats per tal de crear fissures, defeccions i desercions. En el passat, **el malestar psicològic d'interactuar amb una població civil que els rebutjava, que es va negar a oferir serveis i no va oferir cap ajuda no només va desgastar els soldats sinó que també va augmentar els costos de l'agressió o l'ocupació fins a nivells insostenibles.**⁶³

La defensa civil té més possibilitats de dividir la societat del país invasor que la resistència armada. Això és significatiu perquè **el Kremlin ja ha demostrat que no té por de ningú sinó dels seus propis ciutadans.** Per exemple, va introduir lleis més dures contra les accions cíviues independents després de les protestes de l'hivern de 2012 contra les eleccions parlamentàries manipulades i el retorn de Putin a la presidència el maig de 2012. **Els ucraïnesos també tenen fortaleeses importants per atreure la societat russa. Coneixen la cultura, parlen una llengua semblant i tenen connexions professionals, socials i familiars a Rússia.** Utilitzant estratègies adequades de comunicació i d'intercanvi d'informació, podrien atraure i finalment guanyar sobre la majoria dels russos o almenys facilitar als seus potencials simpatitzants russos i aquells russos que s'oposen a la intervenció i la guerra a Ucraïna arribar a la resta de la societat russa.⁶⁴

Aquesta estratègia s'ha conegut com “una gran cadena de no violència” o estendre el camp de batalla no violenta a les societats dels adversaris.⁶⁵ En el passat s'ha implementat en una varietat de campanyes no violentes. Per exemple, el 1923, les tropes franceses i belgues van envair Alemanya i van ocupar el Ruhr industrial en resposta al fracàs de la república de Weimar en pagar les reparacions de guerra. Les opinions de les societats francesa i belga sobre la invasió van canviar gradualment però significativament a mesura que es va fer evident l'efecte de la postura no violenta dels alemanys. Un dels contemporanis de l'ocupació del Ruhr va descriure **el fenomen de la fraternització i el canvi de lleialtat de les forces ocupants** de la manera següent:

*L'ocupació va tenir repercussions que hom havia esperat. Milers de francesos que van anar al Ruhr com a soldats i civils es van convertir en advocats dels botxes (soldats alemanys) intercessors en nom dels alemanys. Per primera vegada van veure els alemanys tal com són realment. Van conèixer un poble laboriós que vivia en cases endreçades, gent tan diferent del que la propaganda bèl·lica els havia fet creure. Fins i tot hi havia molts oficials d'alt rang que aviat havien de ser substituïts per considerar-se inadequats per la seva actitud amistosa cap als alemanys.*⁶⁶

Hi ha altres exemples. Durant les seves campanyes de desobediència a Sud-àfrica i l'Índia Mohandas **Gandhi va confiar en accions noviolentes per crear simpatia entre el públic i els mitjans britànics**. De la mateixa manera, els estudiants de Timor Oriental que van estudiar a Jakarta **van confraternitzar i van crear coalicions amb els estudiants d'Indonèsia, descobrint una causa comuna en organitzar-se contra el règim repressiu del general Suharto** que va brutalitzar el seu propi poble tant com els diferents grups ètnics d'Indonèsia, inclosos els timoresos orientals.⁶⁷

Alguns palestins també intenten arribar als activistes israelians que s'oposen a les polítiques d'ocupació del govern israelià, però els seus esforços per guanyar-se una part important de la societat israeliana es veuen soccavats per la violència utilitzada per altres grups palestins. En tots aquests casos, l'estratègia noviolenta es basa (entre altres coses) en reduir la distància social entre la societat en lluita i les persones el règim de la qual ataca aquesta societat.

La societat ucraïnesa s'ha mantingut molt mobilitzada després de la revolució d'Euromaidan. A causa d'aquesta vigilància i compromís cívic, s'ha evitat en gran mesura la desestabilització provocada per Rússia a ciutats com Odessa, Dnipropetrovsk i Kharkiv. En canvi, les comunitats passives de Luhansk i Donetsk no van poder construir mecanismes de resposta cívica per advertir i frustrar les tensions alimentades externament a aquestes ciutats. En conseqüència, la regió de Donbàs aviat es va veure involucrada en el conflicte. Al mateix temps, però, els ucraïnesos van dedicar la seva energia a unir-se o a enviar suport a l'exèrcit ucraïnès o a la milícia voluntària mentre els exercicis i l'entrenament es van centrar en la guerra de guerrilles o la lluita partisana en lloc de la defensa civil noviolenta a la qual tots podien unir-se.⁶⁸ En conseqüència, la defensa civil en el context ucraïnès es beneficiaria d'una associació cívica-pública més forta i més estreta. L'objectiu d'aquesta associació seria **promoure la idea que la resistència no es tracta de com es dispara, sinó de conductes individuals i col·lectives i estratègies de planificació d'accions desarmades amb l'objectiu de soccavar el poder de l'agressor i desenvolupar la resiliència col·lectiva i l'acord d'iniciar una lluita prolongada en el moment en què apareixen forces estrangeres**.

Una associació entre el govern ucraïnès i la societat en general podria reforçar-los mútuament. Per exemple, quan els activistes de Khàrkiv van demanar la creació d'un embús enorme per bloquejar el comboi "humanitari" rus, les autoritats ucraïneses haurien pogut aprofitar immediatament aquesta idea i promoure-la als mitjans de comunicació.⁶⁹ Això també s'hauria pogut aprofitar per llançar un debat públic sobre les millors estratègies i tàctiques per enfrontar la guerra híbrida de Putin amb l'ús més extens i planificat d'accions col·lectives noviolentes però disruptives. Malauradament es va perdre l'oportunitat.

Finalment, **la defensa civil té més possibilitats d'aconseguir la simpatia, la solidaritat i l'ajuda tècnica i econòmica internacionals que la resistència violenta**. A la pràctica, és difícil que les democràcies decideixin subministrar armament a una part en un conflicte, com poden testimoniar ucraïnesos, sirians i bosnians, entre d'altres. A més, les societats democràtiques sovint es mantenen dividides en la qüestió de l'ajuda militar i, fins i tot si els seus governs finalment aproven aquesta assistència, això fa que les societats siguin relativament passives; senten que el seu govern ha actuat en nom seu. En canvi, **l'assistència internacional a la defensa civil sovint pot mobilitzar milions de persones corrents a l'estranger**. Un exemple és **la lluita noviolenta contra l'apartheid a Sud-àfrica als anys vuitanta que va mobilitzar el públic nord-americà i el va unir al voltant de la campanya "Sud-àfrica lliure"**. El moviment finalment va treure centenars de milers d'americans al carrer i va generar una pressió efectiva sobre els representants polítics a nivell estatal i nacional. Finalment, malgrat la vehement oposició de l'administració Reagan, **la campanya va portar a l'adopció de les sancions econòmiques pel Congrés dels EUA el 1986**.⁷⁰

El moviment de Solidaritat Polonesa durant la dècada dels vuitanta és un altre exemple. Va crear un nivell extraordinari de **simpatia i suport entre els ciutadans de tot el món precisament perquè es va mantenir noviolent**. També va ajudar a Solidaritat a liderar la seva diplomàcia pública durant el primer any després del seu registre oficial. Quan el govern comunista polonès finalment va imposar la llei marcial el desembre de 1981 per aixafar el moviment Solidaritat, van sorgir comitès d'ajuda mútua en solidaritat amb els activistes polonesos arrestats a pobles i ciutats i als campus universitaris de tot el món. Els sindicats nacionals, així com

les associacions de metges, advocats, acadèmics i artistes dels EUA, Europa i Japó van tenir un paper important en la mobilització de suport internacional addicional, liderant la recaptació de fons i organitzant el lliurament de productes bàsics per a la societat polonesa. Sota les caixes d'ajuda humanitària —que el govern comunista polonès va permetre— hi havia equips prohibits per a la Solidaritat subterrània, incloses peces desmuntades de màquines d'impressió, tinta i tòner, o literatura prohibida, introduïda de contraban a través de la xarxa de mercaderies i camions amb conductors de confiança.⁷¹ **Aquesta assistència massiva i l'expressió de solidaritat hauria estat impossible si el moviment anticomunista polonès hagués estat violent.** De fet, encara que s'hagués pogut mobilitzar algun suport, hauria estat poc probable trobar un destinatari, ja que la majoria dels resistents haurien estat assassinats, desplaçats, convertits en refugiats o enviats a la presó.

Els ucraïnesos haurien tingut més èxit a l'hora d'aconseguir un nivell tan alt de reconeixement moral i suport financer entre la comunitat mundial si haguessin confiat en mitjans noviolents de mobilització per resistir la insurrecció i la violència política impulsades per Rússia.

De cara al futur, un alto el foc durador al Donbàs és el millor per a l'auto interès d'Ucraïna, encara que la seva part romangui sota el control dels rebels. **Una treva viable permetria a Ucraïna centrar-se en les reformes, en la lluita contra la corrupció endèmica i en la consolidació dels seus guanys democràtics.** A més, alliberaria recursos i donaria temps i espai a les autoritats ucraïneses per implementar estratègies centrades en la població per al Donbàs i Crimea i la societat russa en general. Aquestes estratègies tindrien com a **objectiu augmentar la confiança en Ucraïna, mentre s'estimula la insatisfacció amb el domini rus entre les poblacions locals i s'encoratja l'oposició de la societat russa contra el règim autoritari de Putin, inclosa la seva intervenció a Ucraïna.**

Fins i tot, tenint en compte la violència renovada de finals de gener de 2015, Ucraïna, per les raons esmentades anteriorment, encara estaria millor a llarg termini **si declarés un cessament unilateral de la violència i retirés els seus militars de les línies de front.** L'objectiu seria crear una zona d'amortiment més àmplia entre l'exèrcit ucraïnès i els rebels en lloc de continuar amb un costós i infructuós compromís armat. Per tal de fer funcionar una treva unilateral, Ucraïna podria buscar una resolució del Consell de Seguretat de l'ONU que autoritzi el **desplegament d'una força substancial de reforç de la pau de l'ONU per crear una zona neutra a la regió de Donbàs.** Fins i tot si Rússia tingués la seva pròpia divisió sota la bandera de l'ONU, això no canviaria la situació sobre el terreny amb milers de tropes russes ja presents a la zona controlada pels rebels. Tanmateix, una treva aplicada per l'ONU permetria fer callar les armes a banda i banda i, al seu torn, crear un entorn on els civils locals poguessin reafirmar-se als territoris ocupats. Aleshores, la dinàmica del conflicte canviaria a favor de la campanya noviolenta.

Si Rússia vetés una resolució acuradament elaborada de l'ONU que autoritza el desplegament de tropes internacionals al Donbàs, el Kremlin s'exposaria al judici de l'opinió mundial, s'enfrontaria a crítiques internacionals encara més grans per fer descarrilar els esforços de pau, alienar encara més els governs europeus i les seves societats i endurir les opinions a l'estranger sobre la necessitat de noves sancions.

DEFENSA NACIONAL CIVIL A L'OTAN

Amb l'auge del nou tipus de guerra híbrida de Rússia que fa un ús ofensiu de l'acció civil, la dissuasió militar tradicional de l'OTAN sembla de sobte inestable i poc convincent. Els estats bàltics i alguns països d'Europa central els preocupa que l'OTAN no estigui preparada per oferir una defensa eficaç.⁷²

Els polonesos, per exemple, que encara recorden les promeses incomplertes dels països occidentals de venir en ajuda de Polònia en cas de la invasió alemanya el 1939, no confien plenament en els compromisos de l'OTAN en cas de l'agressió russa. Com a resultat, han començat a reviuir l'Exèrcit Nacional, la Força partisana polonesa de l'època de la Segona Guerra Mundial (la memòria de la qual està molt romantitzada) en preparació per a una possible guerra de guerrilles.⁷³ El fet que l'Exèrcit Nacional no tingués èxit durant la Segona Guerra Mundial a l'hora d'alliberar Varsòvia, i molt menys el país, va mostrar —com ho va fer la

Solidaritat no violenta— que s'havia perdut completament per causa dels entusiastes de la milícia. Alguns membres de l'OTAN a Europa occidental tampoc acaben d'estar preparats per aprovar mesures de seguretat més sòlides per protegir els nous membres de l'OTAN que estan geogràficament més a prop de Rússia que ells, a causa de la preocupació per no provocar el Kremlin.⁷⁴

El moment és madur perquè els membres de l'OTAN i potser la mateixa Aliança reflexionin i reconeixin més el concepte d'una defensa civil no violenta nacional i tornin a les idees que els Estats Bàltics van abandonar fa una dècada. La defensa civil nacional ofereix una resposta potencial més eficaç a aquesta nova amenaça russa que una acumulació militar tradicional, i molt menys cost.

Una vegada més, Lituània obre el camí per repensar les estratègies de defensa nacional. Motivats per una preocupació creixent per la guerra híbrida russa, el Ministeri de Defensa Nacional de Lituània **va publicar un manual de cent pàgines sobre coses que cal saber sobre la preparació per a situacions d'emergència i guerra el gener de 2015.**⁷⁵ El manual ha **reintroduït un concepte complet de defensa civil no violenta a l'estratègia de defensa nacional de Lituània.** Després el manual repassa el treball de les institucions estatals, els serveis d'emergència, les forces de seguretat, incloses les mesures per augmentar la seguretat i la seguretat de la població en cas de conflicte armat, **i ofereix detalls sobre les accions que els civils poden emprendre per desafiar l'agressió externa sense armes.**⁷⁶ Implícitament, el manual il·lustra fins a quin punt el govern lituà s'ha tornat escèptic sobre la capacitat de l'OTAN per fer front a l'amenaça híbrida externa.

Els "198 mètodes no violents" de Gene Sharp, incloses les seves tres categories generals de tàctiques (protesta i persuasió, no cooperació i intervenció no violenta) ocupen un lloc destacat al text.⁷⁷ De fet, el manual manlleva directament a Sharp quan afirma que **"en el cas de la defensa civil, tota la societat esdevé una força de lluita no violenta".**⁷⁸

El manual proposa l'ús de qualsevol de les categories de mètodes no violents en funció de la situació i fomenta la no cooperació organitzada, inclosos els boicots i les campanyes de desobediència en cas d'ocupació. **El manual aconsella repartir fulletons, treballar en premsa clandestina, treballar lentament, fer vagues de fam, negar-se a reconèixer la legitimitat de les organitzacions d'ocupants i no participar-hi o adherir-s'hi, establir una xarxa de portals d'informació que difonguin informació sobre la resistència civil, portar símbols nacionals unificadors, quedar-se a casa perquè els invasors siguin "rebutts" amb els carrers i edificis buits, ignorar les hores de toc de queda, fer ostracisme als col·laboradors i "negar-se a ajudar els ocupants de cap manera".**⁷⁹ També demana exercicis —el que podríem anomenar jocs de guerra no violents— per preparar i practicar la implementació d'aquestes mesures. Segons el manual, **com més gran és la comprensió de les accions no violentes entre una població general més ben preparada està la gent per utilitzar-les.**

A partir de la nova "doctrina militar" de Lituània i Rússia, **l'OTAN es beneficiarà de reconèixer formalment la importància de les accions dirigides per civils i el poder popular.** La principal diferència entre la versió russa i la de l'OTAN estaria **en l'aplicació autèntica** de la mobilització de base de milions de ciutadans per a accions de resistència no violenta, **basant-se en els processos democràtics, descentralitzats i transparents de preparació cívica i empoderament dels seus membres.**

L'OTAN també hauria de tenir en compte els estudis recents sobre l'eficàcia de les campanyes no violentes contra adversaris brutals que mostren una major robustesa de la resistència civil per assolir objectius polítics importants en entorns violents que no pas les lluites armades.⁸⁰ Aquesta i altres publicacions citades en aquest estudi podrien ser compartides amb estructures estatals adequades i organitzacions cíviques encarregades d'habilitar i facilitar estratègies i accions de defensa civil.⁸¹

Els militars de l'OTAN probablement seran útils en el cas improbable d'una violenta invasió blindada d'estil *blitzkrieg* rus. Tanmateix, en el cas d'una guerra híbrida a l'estil d'Ucraïna que implicaria poblacions civils locals, és poc probable que les estratègies militars convencionals de l'OTAN aportin resolució i estabilitat. De fet, podrien ser contraproductius si els mitjans internacionals transmetessin imatges de soldats de l'OTAN disparant contra civils desarmats que protesten contra ells.

A la pràctica, els **esforços de defensa civils noviolents de l'OTAN podrien tenir quatre objectius per contrarestar una campanya de guerra híbrida agressiva:**

1. **Impedir o retardar que l'adversari assoleixi els seus immediats objectius** de campanya al territori d'un estat membre de l'OTAN;
2. **Soscavar la capacitat i la voluntat de l'adversari de continuar la seva campanya** al territori d'un estat membre de l'OTAN;
3. **Construir la unitat nacional, la solidaritat cívica i la disciplina mitjançant la planificació de la resistència noviolenta** organitzada de tots els ciutadans en cas de disturbis domèstics provocats externament, o invasió i ocupació;
4. **Inculcar, protegir o consolidar les pràctiques democràtiques mentre es du a terme la lluita.**

L'OTAN i els seus estats membres haurien de traduir aquests objectius en plans operatius. Per exemple, tal com es van preparar els Estats bàltics fa uns vint-i-cinc anys, **els estats membres de l'OTAN podrien treballar amb grups cívics per desenvolupar mecanismes de terra per al desplegament ràpid de milers de voluntaris per crear "murs vius" de persones desarmades per defensar les administracions locals en cas de problemes.** La ciutadania també es podria formar i mobilitzar per **bloquejar grans vies de ferrocarril, artèries viàries o pistes per frenar els avenços de l'adversari.**

Prenent prestada una de les tàctiques reeixides utilitzades durant la revolució de l'Euromaidan a Ucraïna a l'hivern de 2013-14, l'anomenat "automaidan", els països podrien desenvolupar **estratègies per a la mobilització de milions de propietaris d'automòbils per crear obstruccions per al transport i la circulació dels vehicles** adversaris i arribar a les comunitats locals amb informació i ajudar-los amb les seves campanyes.⁸²

Aquestes accions noviolentes poden implicar víctimes. Tanmateix, a diferència d'una lluita armada, **l'assassinat de civils desarmats durant accions disciplinades de resistència civil pot crear una indignació moral i política no només entre les tropes de l'adversari, sinó també entre el seu públic i la comunitat internacional en general.** Pot demostrar clarament **quin bàndol és violent i quin bàndol es defensa sense armes**, reduint la boira de la guerra i l'eficàcia de la propaganda de l'adversari.

La comunicació i la informació serien importants per a aquest esforç defensiu. Autoritats a tots els nivells de govern podrien treballar amb la societat civil per garantir que la informació continuï fluint cap a ells i des d'ells. A més, les **administracions públiques central, autonòmica i local han de tenir un paper crucial en el suport i desenvolupament de directrius específiques per a les accions noviolentes en cas d'invasió.** Les autoritats també podrien establir fons especials per donar suport a la resistència civil i demanar als actors cívics que facin captacions de fons per preparar la implementació d'accions específiques.

De la mateixa manera que l'exèrcit dels Estats Units diu que "cada soldat és un sensor", **els ciutadans de tot el país podrien recollir informació sobre els moviments de les tropes enemigues, les accions repressives i les atrocitats que cometen, així com les accions noviolentes en preparació o en curs.** Milers de centres de comunicació locals podrien ser responsables d'acumular, verificar i retransmetre aquesta informació als ciutadans d'altres llocs del país i més enllà.

Es podria fomentar la no cooperació cap a les autoritats usurpades. Seria important evitar la rebel·lió oberta i més aviat fomentar accions de menor risc com les practicades en èpoques anteriors pels danesos i txecoslovacs. Aquestes inclourien alentiments de la feina, absències en esdeveniments socials i polítics importants per a l'adversari, portar símbols nacionals i ostracisme de les forces d'ocupació.⁸³ Al costat de les dimissions massives obertes de les autoritats locals usurpades, els locals podrien negar-se a reconèixer o comprendre ordres o instruccions del govern usurpat i a implementar-les amb eficàcia. Podrien entrenar-se per participar en ser massivament ineficients en l'exercici de les tasques diàries mentre dirigeixen institucions o serveis socials capturats per l'adversari.

Simultàniament, l'OTAN i els seus estats membres podrien treballar en **estratègies per provocar desafecció, dissidència interna i desercions massives entre les tropes de l'adversari i els aliats de l'adversari**, inclosos els establiments empresarials, religiosos i intel·lectuals, així com les famílies dels militars i el públic local en general. Les accions tindrien com a objectiu generar confiança, augmentar la confraternització entre els locals i les tropes de l'adversari, contrarestar la guerra de propaganda de l'adversari i reduir la distància social entre la gent comuna d'ambdós bàndols del conflicte. L'objectiu final seria **augmentar el malestar i, finalment, una oposició oberta de la població a les accions del seu govern a l'exterior**. Això seria més fàcil d'aconseguir si la població atacada mantingués la disciplina no violenta. Aquesta estratègia faria molt més difícil per a l'oponent racionalitzar el seu vilipendi de la població local i recolzar el seu suport intern a l'agressió.

Finalment, l'OTAN hauria d'emular el nou **manual del Ministeri de Defensa de Lituània muntant rutinàriament i extensament exercicis d'entrenament en els quals la població civil practicaria aquestes mesures**.

Els estats membres de l'OTAN podrien **desenvolupar estratègies de resistència civil independentment i a part de les seves estratègies de defensa armada**. En lloc de planificar l'ús simultani d'ambdues formes de resistència, l'OTAN podria fer-les en diferents moments segons si s'enfronta a un assalt híbrid o convencional. Fins i tot podrien utilitzar els dos tipus diferents de resistència simultàniament però en llocs diferents. Per exemple, la resistència civil es podria organitzar als centres urbans mentre que la resistència armada es podria limitar a zones més rurals, reduint així el total de baixes civils.

En definitiva, donant suport al desenvolupament d'una infraestructura de resistència civil, l'OTAN reforçaria les capacitats defensives dels seus membres i, de fet, **contribuiria a una estratègia de dissuasió** mitjançant la negació. A més, promouria la democràcia nacional i local i les pràctiques democràtiques dels quals alguns dels seus membres com Hongria o Turquia podrien beneficiar-se. De fet, la defensa civil no violenta podria produir dividends democràtics importants per als països que la formen i la implementen, ja que estudis recents han demostrat que la pràctica de la resistència no violenta va multiplicar per deu les possibilitats d'un resultat democràtic en aquests països cinc anys després del final del conflicte.⁸⁴ De fet, un estudi ha demostrat que la resistència civil vers els règims violents en 50 conflictes entre 1972 i 2005 va conduir a alliberar sistemes polítics en el 64% dels casos, en comparació amb només el 20% quan la resistència va barrejar violència amb accions no violentes.⁸⁵ En conseqüència, la defensa civil no violenta ofereix un mitjà eficaç de preservar i fins i tot aprofundir en les pràctiques democràtiques en un moment de conflicte. **La defensa civil efectiva es basa en xarxes cíviques auto organitzades i descentralitzades amb un capital social substancial**. En aquest sentit, qualsevol suport al desenvolupament d'estratègies nacionals de defensa civil reforçarà **al mateix temps la construcció de coalicions, el compromís cívic i la vida associativa de les comunitats locals i regionals**. En resum, una preparació prolongada per a la resistència no violenta és més propícia per al desenvolupament de la cultura i les pràctiques democràtiques, inclosa una major solidesa de les institucions de la societat civil, que la seva contrapart armada.

CONCLUSIÓ

La guerra híbrida que Rússia ha llançat a Ucraïna i consagrat en la seva doctrina militar **requereix un replantejament de les estratègies militars tradicionals d'Occident**. La defensa civil no violenta s'ha teoritzat i els seus elements s'han practicat i implementat al llarg de nombrosos conflictes durant l'últim segle⁸⁶. Els estats democràtics no han d'ignorar aquest **conjunt de coneixements i pràctiques que poden millorar la seva defensa i seguretat col·lectives i individuals**.

La darrera part d'aquest estudi ha mostrat com Ucraïna, l'OTAN i els seus membres podrien pensar en la defensa civil no violenta en el context d'estratègies i campanyes concretes que es poden dur a terme sobre el terreny. **La seva eficàcia dependrà, en última instància, de la planificació organitzativa exhaustiva i les habilitats sistèmiques, el perfeccionament d'una associació efectiva entre les institucions públiques i cíviques, així com la gent normal implicada en el desenvolupament i la implementació d'estratègies**

noviolentes. En contrast, però, amb la resistència popular violenta que sol portar a terme un nombre limitat d'homes entrenats que operen en una xarxa guerrillera clandestina, **la resistència noviolenta pot mobilitzar i implicar tota la societat.** Tothom pot participar en actes oberts de no cooperació, desobediència i negativa a acceptar l'autoritat de l'adversari. Les accions noviolentes mobilitzen molts més milions de persones del que mai podria fer la resistència armada, aportant un poder real i potent a la resistència.

Es podria argüir que una organització com aquesta de resistència noviolenta basada en la societat civil es podria tenir en compte en el context del conjunt de mètodes de lluita de la insurrecció i la contra insurrecció. A la llarga, **la insurrecció i la contra insurrecció es refereixen a una pugna de popularitat per al suport de la població local.** Sense aquest suport, és probable que ni una insurrecció ni una contra insurrecció prevalguin al camp de batalla.

Tanmateix, massa sovint, en la lluita per una legitimitat local, la resposta armada d'una força contra insurgent és contraproduent. Permet als rebels culpar els contra insurgents del patiment de la població local. Així, els insurgents poden mantenir un cert suport entre els locals o, com a mínim, assegurar-se que les comunitats locals no s'incorporin a les forces governamentals. El nombre creixent de morts entre els no combatents dels quals tant la insurrecció com la contra insurrecció es responsabilitzen mútuament també divideix la comunitat internacional.

A més, un conflicte violent permet a la insurrecció justificar la seva brutalitat més espectacular i arribar a nous reclutes alhora que amaga la seva pròpia ineptitud per oferir serveis bàsics i una governança efectiva. **Aquesta dinàmica és habitual a la guerra, però es veu soscavada quan només un bàndol fa servir la violència.**

Cap estratègia està exempta de riscos. La qüestió és quina estratègia redueix el risc per als civils i augmenta els costos per a l'adversari. **La defensa civil comporta una sèrie d'avantatges estratègics respecte a la lluita armada, especialment per als estats més febles que se senten amenaçats pels veïns més poderosos.** En aquestes lluites, les poblacions civils locals es mantenen més segures i la seva autoorganització beneficia el país en la seva eventual transició a la democràcia després de la finalització del conflicte. En aquesta mesura, aquesta estratègia és efectivament congruent amb la cultura política i els principis democràtics de l'OTAN.

En general, gràcies a la consideració de la defensa civil noviolenta com a base de l'estratègia de defensa i seguretat dels seus estats membre, l'OTAN podria **redefinir la raó de ser de les seves forces militars, prioritant el seu desplegament en lluites armades convencionals alhora que confiant en els mecanismes de defensa civil noviolenta en la guerra híbrida i la insurrecció.** Com va demostrar l'Afganistan, l'exèrcit de l'OTAN no estava preparat per guanyar una guerra dirigida per civils en lloc d'un exèrcit estàndard i encara menys per establir pràctiques democràtiques al país. **Només la gent mateixa, a través de les seves accions organitzades a nivell de base, a les seves localitats i a nivell nacional, seria capaç de derrotar les insurreccions locals a llarg termini i crear més entorns segurs i democràtics després.** Les estructures civils internacionals que desenvolupin una bona comprensió i coneixement de la mobilització cívica, la resistència civil col·lectiva i l'organització de base en entorns violents estaran millor posicionades per ajudar els locals a fer front a la insurrecció que les aliances militars tradicionals.

NOTES FINALS

- 1 Erica Chenoweth and Maria Stephan, *Why Civil Resistance Works. The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*, (New York: Columbia University Press, 2011).
- 2 Harry Kazianis, "China's 50,000 Secret Weapons in the South China Sea," *The National Interest*, July 30, 2014, <http://nationalinterest.org/feature/china%E2%80%99s-50000-secret-weapons-the-south-china-sea-10973>; "Satellites and Seafood: China Keeps Fishing Fleet Connected in Disputed Waters," *Geogarage Marine*, June 30, 2014, <http://blog.geogarage.com/2014/07/satellites-and-seafood-china-keeps.html>.
- 3 "Chinese Civilians Carrying Banners, Fags, Intrude into Ladakh Area along LAC," *DailyExcelsior (of Jammu and Kashmir)*, September 16, 2014, <http://www.dailyexcelsior.com/chinese-civilians-carrying-banners-flags-intrude-ladakh-area-along-lac/>; "Demchock Face-off with China Continues," *The Indian New Express*, September 17, 2014, <http://www.newindianexpress.com/nation/Demchock-Face-off-with-China-Continues/2014/09/17/article2434942.ece>.
- 4 "Ahead of Jinping's Visit, Chinese Civilians Intrude into Ladakh Area," *The Times of India*, September 15, 2014, <http://timesofindia.indiatimes.com/india/Ahead-of-Jinpings-visit-Chinese-civilians-intrude-into-Ladakh-area/articleshow/42545616.cms>; "A Day before Xi Jinping's Visit, Chinese Nomads Pitch Tents inside Indian Side with their Army's Help," *The Times of India*, September 16, 2014, <http://timesofindia.indiatimes.com/india/A-day-before-Xi-Jinpings-visit-Chinese-nomads-pitch-tents-inside-Indian-side-with-their-armys-help/articleshow/42636684.cms>.
- 5 Andrew Higgins, "Russian money suspected behind fracking protests," *The New York Times*, November 30, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/12/01/world/russian-money-suspected-behind-fracking-protests.html>.
- 6 Frank Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, December 2007, http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf. See Frank Hoffman, "On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats," *War on the Rocks*, July 28, 2014, http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/#_
- 7 Julia Lindley-French and Yves Boyer, eds., *The Oxford Handbook of War* (Oxford: Oxford University Press, 2012), in particular see the chapter by Rob De Wijk, "Hybrid Conflict and the Changing Nature of Actors," 358-372.
- 8 Hoffman, "On Not-So-New Warfare."
- 9 Charles L. Smith, "Soviet Maskirovka," *Airpower Journal* (Spring 1988). See also Roger A. Beaumont, *Maskirovka: Soviet Camouflage, Concealment, and Deception*. Center for Strategic Technology, Texas Engineering Experiment Station (Texas A & M University System, 1982); Declassified US National Security Decision Directive 108, <http://www.fas.org/jrp/offdocs/nsdd/nsdd-108.pdf>.
- 10 James Marson, "BBC Journalists Attacked Investigating Servicemen Deaths in Russia," *Wall Street Journal*, September 18, 2014.
- 11 Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War," *Survival: Global Politics and Strategy*, vol.56, no.6, (December 2014-January 2015): 7-38.
- 12 Levada Center, October's opinion polls (in Russian), October 29, 2014, <http://www.levada.ru/29-10-2014/oktyabrskie-reitingi-odobreniya-i-doveriya>
- 13 The Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research survey of a representative sample of the Russian adult population conducted between November 22 and December 7, 2014: <http://www.apnorc.org/projects/Pages/public-opinion-in-russia-russians-attitudes-on-the-economic-and-domestic-issues.aspx>
- 14 Levada Center press release (in English), November 12, 2014, <http://www.levada.ru/eng/ukraine>
- 15 See Fred Weir, "Pro-Putin rally in Moscow brings out lots of people, little enthusiasm," *The Christian Science Monitor*, February 23, 2012, <http://www.minnpost.com/christian-science-monitor/2012/02/pro-putin-rally-moscow-brings-out-lots-people-little-enthusiasm>.
- Corey Flintoff, "Rent-A-Crowds May Be Boosting Pro-Putin Campaign," *NPR*, February 21, 2012, <http://www.npr.org/2012/02/21/147205298/rent-a-crowds-may-be-boosting-pro-putin-campaign>.
- 16 Ellen Barry and Sophia Kishkovsky, "As Putin's Popularity Soars, Voices of Opposition Are Being Drowned Out," *New York Times*, March 15, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/03/16/world/europe/as-putins-popularity-soars-voices-of-opposition-are-being-drowned-out.html>.
- 17 Shuan Walker, *Patriotic Group Formed to Defend Russia Against Pro-Democracy Protesters*, *The Guardian*, January 15, 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/15/group-anti-maidan-defend-russia-pro-democracy-protesters>.
- 18 "Russia Said To Be Creating Citizen Patrols To Prevent Another 'Maidan,'" *RFE/RL*, September 4, 2014, <http://www.rferl.org/content/russia-ukraine-maidan-scenario-patrols/26566852.html>.
- 19 Peter Ackerman, Maciej Bartkowski, Jack DuVall, "Ukraine: A Nonviolent Victory," *OpenDemocracy*, March 3, 2014, <https://www.opendemocracy.net/civilresistance/peter-ackerman-maciej-bartkowski-jack-duvall/ukraine-nonviolent-victory> and Maria Stephan and Maciej Bartkowski, "How Ukraine Ousted an Autocrat: The Logic of Civil Resistance," *The Atlantic Council*, June 1, 2014, <http://www.atlanticcouncil.org/publications/articles/how-ukraine-ousted-an-autocrat-the-logic-of-civil-resistance>.
- 20 English-language translation of Putin's responses to journalists' questions about Ukraine (March 4, 2014) available at: <http://www.voltairenet.org/article182486.html>.
- 21 Patrick Reevell and Noah Sneider, "For Ukraine Military in Crimea, Glum Capitulation and an Uncertain Future," *The New York Times*, March 22, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/03/23/world/europe/for-ukraine-military-in-crimea-glum-capitulation-and-an-uncertain-future.html>.

22 “Kyiv Negotiating Terms for Redeploying Ukrainian Military from Crimea to Mainland,” Interfax Ukraine, March 23, 2014, <http://en.interfax.com.ua/news/general/197552.html>.

23 Russian Lawmakers Seek Holiday to Honor Troops who Seized Crimea, Reuters, September 17, 2014., <http://www.reuters.com/article/2014/09/17/us-ukraine-crisis-holiday-idUSKBN0HC24720140917>

24 Andrew Roth, “Meeting U.S. Envoy, Putin Appears to Soften His Tone,” New York Times, November 19, 2014, http://www.nytimes.com/2014/11/20/world/meeting-us-envoy-putin-appears-to-soften-his-tone.html?_r=0.

25 Peter Ackerman and Maciej Bartkowski, “Challenging Annexation: in Crimea, the Referendum that Wasn’t,” openDemocracy, March 22, 2014. https://www.google.com/url?q=https://www.opendemocracy.net/civilresistance/peter-ackerman-maciej-bartkowski/challenging-annexation-in-crimea-referendum-that-wa&sa=U&ei=HmXVVJ-8I_PdsASggIGgAQ&ved=0CAYQFJAA&client=internal-uds-cse&usq=AFQjCNHvRvS6DG0Qvx33o2CovEL30Dugg.

26 Serhiy Kudelia, “The House that Yanukovich Built,” Journal of Democracy, 25:3 (July 2014), 23-24.

27 Ibid.

28 “Protest Activism of Citizens,” Sociological Group Rating, 2012, http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Protesty_032012.pdf.

29 Serhiy Kudelia, “Domestic Sources of the Donbas Insurgency,” Policy Memo, 351, September 2014, <http://www.ponarseurasia.org/memo/domestic-sources-donbas-insurgency>.

30 Oleksandr Melnyk, “From the ‘Russian Spring’ to the Armed Insurrection: Russia, Ukraine and Political Communities in the Donbas,” paper presented at the research seminar at University at Ottawa, October 19- November 1, 2014: http://www.academia.edu/9102517/From_the_Russian_Spring_to_the_Armed_Insurrection_Russia_Ukraine_and_Political_Communities_in_the_Donbas.

31 Mark Rachkevych, “Armed pro-Russian Extremists Launch Coordinated Attacks in Donetsk Oblast, Seize Regional Police Headquarters, Set up Checkpoints,” Kyiv Post, April 12, 2014, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/armed-pro-russian-extremists-seize-police-stations-in-donetsks-slavyansk-shakhtarsk-fail-to-take-donetsk-prosecutors-office-343195.html>; Alan Yuhas and Tom McCarthy, “Crisis in east Ukraine: a City-by-City Guide to the Spreading Conflict,” The Guardian, April 16, 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/16/crisis-east-ukraine-city-by-city-guide-map>.

32 According to the survey conducted by the Kyiv International Institute of Sociology between February 8-18, 2014 the support for the unification with Russia in the Donetsk region stood at 33% and in Luhansk at 24%. In other south-east regions of Ukraine it was even smaller minority that supported integration with Russia: 24% in Odessa, around 17% in Zaporizhzhia, 15% in Kharkiv, 13.8% in Dnipropetrovsk and 4.2% and 3.7% in Kherson and Mykolaiv regions respectively. <http://kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=236&page=1&y=2014&m=3>.

33 Anna Nemtsova, “Pro-Russian Militias Are Roaming Odessa,” The Daily Beast, March 6, 2014, <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/03/06/pro-russian-militias-are-roaming-odessa.html>;

Alec Luhn, “Donetsk Activists Fortify Barricades after Police clear Kharkiv Protest Site,” The Guardian, April 8, 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/08/donetsk-barricades-kharkiv-protest-ukraine-russia>;

Daryn Shevchenko, “Kharkiv City Government Building Infiltrated by pro-Russian Protesters,” Kyiv Post, April 13, 2014, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/pro-russian-militants-attack-pro-ukrainian-demonstrators-in-kharkiv-including-at-least-three-severely-343292.html>;

Andrew Roth, “From Russia, ‘Tourists’ Stir the Protests,” The New York Times, March 3, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/03/04/world/europe/russias-hand-can-be-seen-in-the-protests.html>;

“В Донецьку, Одесі, Харкові та Луганську сепаратисти влаштували мітинги та ходу,” Ukrainska Pravda, 30 April 2014, <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/30/7020775/>;

“Митинг в Запоріжжє: Мы не признаем хунту, захватившую власть вооруженным путем,” РепортерUA, 2 March 2014 <http://reporter-ua.com/2014/03/02/miting-v-zaporozhe-my-ne-priznaem-huntu-zahvativshuyu-vlast-vooruzhennym-putem-foto>;

“Pro-Ukraine demonstrators outnumber pro-Russian activists in Kherson,” Euromaidan Press, March 22, 2014. <http://euromaidanpress.com/2014/03/22/pro-ukraine-demonstrators-outnumber-pro-russian-activists-in-kherson/>

“Russian ‘Aid Convoy’ Crosses Ukrainian Border, Heads to Donetsk and Luhansk,” UNIAN, January 8, 2015, <http://www.unian.info/society/1029756-russian-aid-convoy-crosses-ukrainian-border-heads-to-donetsk-and-luhansk.html>.

34 C.J. Chivers and Andrew Roth, “In Eastern Ukraine, the Curtain Goes Up, and the Clash Begins,” New York Times, March 17, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/03/18/world/europe/eastern-ukraine.html>.

35 “Large, Unauthorized Convoy Enters East Ukraine from Russia: Ukrainian Military,” Reuters, November 30, 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/11/30/us-ukraine-crisis-idUSKCN0JE0HZ20141130>.

36 Damien Sharkov, “Russian ‘Humanitarian Convoy’ Heads for Separatist Moldovan Region,” Newsweek, December 5, 2014., <http://www.newsweek.com/russian-humanitarian-convoy-heads-separatist-moldovan-region-289443>.

37 More on the dilemma actions in nonviolent conflict see Majken Sorensen and Brian Martin, “The Dilemma Action: Analysis of an Activist Technique,” Peace and Change, vol. 39, no. 1 (January 2014): 73-100.

38 “Russian ‘Humanitarian’ Trucks Leaving with Stolen Factory Equipment,” Euromaidan Press, August 23, 2014, <http://euromaidanpress.com/2014/08/23/russian-humanitarian-trucks-leaving-with-stolen-factory-equipment/>.

39 Only the Russian language version of the new Russian military doctrine was available on Kremlin’s website as of December 27, 2014: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>.

40 Colonel C.M. Woodhouse was cited by Adam Roberts in his seminal edited volume: “There has never been a successful guerrilla war conducted in an area where the populace is hostile to the guerillas (...) the art of defeating guerrillas is the art of turning the populace against them.” See Adam Roberts, ed., *Civilian Resistance as a National Defense* (Harrisburg, PA.: Stackpole Books, 1967), 230.

41 B.H. Liddell Hart, “Lessons from Resistance Movements – Guerrilla and Non-violent,” in Roberts, ed., *Civilian Resistance as a National Defense*, 205.

42 The classic works on national civilian defense includes Stephen King-Hall, *Defence in the Nuclear Age* (London: Victor Gollancz, 1958); Adam Roberts, ed., *Civilian Resistance as a National Defense*; Anders Boserup and Andrew Mack, *War Without Weapons: Nonviolence in National Defence* (London: Frances Pinter, 1974); Gene Keyes, “Strategic Non-Violent Defense: The Construct of an Option,” *The Journal of Strategic Studies*, 4:2 (June 1981), 125-151; Gene Sharp, *Civilian-Based Defense. A Post-Military Weapons System*, (Princeton: Princeton University Press, 1990); Michael Randle, *Civil Resistance*, (London: Fontana Press, 1994): chapter “An Alternative Defence? the Birth of a Concept.”

43 Peter Ackerman and Jack DuVall, *A Force More Powerful. A Century of Nonviolent Conflict*, (New York: St. Martin’s Press, 2000), 212.

44 Quoted in Ackerman and DuVall, 212.

45 Jeremy Bennett, “The Resistance Against the German Occupation of Denmark, 1940-5” in *Civilian Resistance as a National Defense*, Roberts, ed., 168-172.

46 “Ten Commandments” of nonviolent resistance were published in the popular newspaper *Vecerni Prah* on August 26, 1968, 6 days after the Soviet invasion. See *Czech and Slovak Defiance of Invasion – 1968-1969 in Waging Nonviolent Struggle. 20th Century Practice and 21st Century Potential*, Gene Sharp, (Boston: Porter Sargent Publishers, 2005), 200. Some of the commandments were subsequently painted on city streets.

47 Zdenek Mylnar, close associate of the Czechoslovak Party Secretary Alexander Dubcek, cited in Randle, *Civil Resistance*, 95-96.

48 Paul Wehr, “Nonviolent Resistance to Occupation : Norway and Czechoslovakia,” in *Nonviolent Action and Social Change*, Severy T. Bruyn and Paula M. Rayman, eds., (New York: Irvington Publishers, 1979), 224. Gene Sharp, *Waging Nonviolent Struggle*, 203.

49 Grazina Miniotaite, “Nonviolent Resistance in Lithuania. A Story of Peaceful Liberation,” *The Albert Einstein Institution, Monograph Series*, 2002: Appendix V.

50 *Ibid.*, 59.

51 “Nonviolent Sanctions.” *News from the Albert Einstein Institution*, vol. III, no. 3 (Winter 1991/1992): 4. <http://www.aeinstein.org/wp-content/uploads/2014/01/nvs-vol.-3-no.3.pdf>.

52 *Ibid.*, 5.

53 *Ibid.*

54 Miniotaite, “Nonviolent Resistance in Lithuania. A Story of Peaceful Liberation,” 65.

55 In total 7 countries: Estonia, Latvia, Lithuania, Slovenia, Slovakia, Rumania and Bulgaria were invited to join NATO in 2004.

56 Address of the President of Ukraine Petro Poroshenko, July 1, 2014, <http://www.president.gov.ua/en/news/30643.html>.

57 According to the United Nations report, since the start of the conflict till November 18, 2014, more than 466,000 people became internally displaced within Ukraine and more than 387000 people from Donbas sought refugee status in Russia. Office of the High Commissioner for Human Rights: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15316>.

58 Authors estimates based on the official figures of the fallen Ukrainian soldiers in July-August (approximately 1000) and October-November, 2014 (less than 200).

59 See Andrew Kramer, “Ukrainian Military and Rebels Observe ‘Silent Day,’” *The New York Times*, December 9, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/12/10/world/europe/ukrainian-military-and-separatists-observe-silent-day.html>; and Maciej Bartkowski, “Ukraine’s Myopic Military Campaign,” *Kyiv Post*, September 6, 2014, <http://www.kyivpost.com/opinion/op-ed/maciej-bartkowski-ukraines-myopic-military-campaign-363591.html>

60 The civilian protests against the rebels in Donbas began as soon as the ceasefire was announced in the mid of September, see Gabriel Levy, “Social Protest and Repression in Donbas,” *Libcom.org*, October 19, 2014, <https://libcom.org/news/social-protest-repression-donbas-19102014> with the links to the Russian language sources. Social protests in Donbas were also on the raise in November. See Halya Coynash, “In Donbas Protests against Militant Rule – and Hunger – Mounting,” *Human Rights in Ukraine*, November 14, 2014: <http://khp.org/en/index.php?id=1416780928> and Zhanna Bezpyatchuk, “Donbas Caught up in Protests Because of Poverty and Hunger,” *Euromaidan Press*, November 18, 2014, <http://euromaidanpress.com/2014/11/18/donbas-caught-up-in-protests-because-of-poverty-and-hunger/>.

61 Bartkowski, “Ukraine’s Myopic Military Campaign.”

62 Halya Coynash, “Propaganda, Distortion and Diplomatic Silence over Volnovakha Shelling,” *Human Rights in Ukraine*, January 15, 2015 <http://khp.org/en/index.php?id=1421288072>; David Herszenhorn, *Ukraine Cedes Donetsk Airport to Rebels as Fighting Continues*, *New York Times*, January 22, 2015, <http://www.nytimes.com/2015/01/23/world/europe/ukraine-cedes-donetsk-airport-to-rebels-as-fighting-continues.html?ref=world>.

63 Bartkowski, ed., *Recovering Nonviolent History*, in particular, the chapters on the indigenous nonviolent resistance against the British military in Burma or the Hungarian civil resistance directed at Austrian troops.

64 Elena Volkava and Maciej Bartkowski, “Russians Resisting War and Repression,” *OpenDemocracy*, December 8, 2014, <https://www.opendemocracy.net/civilresistance/elena-volkava-maciejbartkowski/russians-resisting-war-and-repression>.

65 Johan Galtung, the peace and conflict scholar, is credited with this term. See Bartkowski, ed., *Recovering Nonviolent History*, 345.

- 66 A German jurist, a contemporary to the Ruhr occupation, cited in Boserup and Mack, *War Without Weapons*, 53.
- 67 Stephan, Maria J. "Fighting for Statehood: the Role of Civilian-Based Resistance in the East Timorese, Palestinian, and Kosovo Albanian Self-Determination Movements." *Fletcher Forum of World Affairs*, 30:2, (Summer 2006).
- 68 Alexandra Indjuchowa, "Kharkiv Prepares for Possible Russian Invasion Despite Ceasefire," *Deutsche Welle*, September 18, 2014, <http://www.dw.de/kharkiv-prepares-for-possible-russian-invasion-despite-ceasefire/a-17933431>.
- 69 Украинцы решили самостоятельно остановить гуманитарный конвой Путина, August 12, 2014, <http://onpress.info/ukraincy-reshili-samostoyatelno-ostanovit-gumanitarnyj-konvoj-putina-8901>.
- 70 For an excellent documentary on the "Free South Africa" campaign see "Have you Heard from Johannesburg" <http://www.pbs.org/independentlens/have-you-heard-from-johannesburg/>.
- 71 Marcin Frybes, *Swiat a Rewolucja Solidarnosci 1980-1981*. This outline is based on the Ph.D. thesis on Western responses to Solidarity 1980-1981 and was presented at Collegium Civitas seminar, December 3, 2012 <http://solidarnosc.collegium.edu.pl/wp-content/uploads/2012/11/Frybes-Zachodnie-spoleczenstwa-03.12.12.pdf>.
- 72 "Unprotected in the East: NATO Appears Toothless in Ukraine Crisis," *Spiegel*, May 9, 2014 <http://www.spiegel.de/international/germany/ukraine-crisis-shows-up-cracks-in-nato-a-970248.html>; Julie Pace, "Baltic States Are Dismayed Over Russia And Not Impressed By Obama's Assurances," *Business Insider*, September 2, 2014, <http://www.businessinsider.com/russias-stealth-invasion-of-ukraine-clouds-obamas-assurances-to-baltic-states-2014-9>.
- 73 "Poland's Would-be Guerrillas. The Home Army is Back," *The Economist*, December 29, 2014, <http://www.economist.com/news/europe/21637348-unlikely-event-russian-attack-polish-partisans-may-be-waiting-home-army-back>.
- 74 Edward Lucas, "Putin Targets the Baltics to Discredit NATO," *Wall Street Journal*, September 22, 2014, <http://www.wsj.com/news/articles/SB20608297325219184784504580159790076864502>.
- 75 The Manual (in Lithuanian) is available on the Lithuanian Ministry of Defense site at: http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/pristatytas_leidynys_ka_turime_zinoti_apie_pasirengima_ekstremaliosioms_situacijoms_ir_karo_metui.html.
- 76 Ibid, p. 58.
- 77 Sharp, 198 nonviolent methods: <http://www.aeinstein.org/nva/198-methods-of-nonviolent-action/>.
- 78 Manual, p.66.
- 79 Ibid. 64.
- 80 Chenoweth and Stephan, *Why Civil Resistance Works*.
- 81 For other publications see footnote 20.
- 82 Bartkowski and Stephan, "How Ukraine Ousted an Autocrat."
- 83 What is known as a deliberate and strategic "Shveikism" in the form of purposeful incompetence and go-slow could become an important material asset in undermining control of the adversary. "Shveikism" comes from a fictional character of the Czech soldier Shvejk who was enlisted into the Austro-Hungarian army during the First World War. The comedy of soldier's incompetence, disobedience, and botched orders was based on true stories and author's and his friends' experience in the Austro-Hungarian army during the First World War, which serves as an illustration of possibilities and timelessness of such behavior and actions. See Jaroslav Hasek, *The Good Soldier Svejk: And His Fortunes in the World War* (London: Penguin Classics, 2005).
- 84 Chenoweth and Stephan, *Why Civil Resistance Works*, 214-215.
- 85 Peter Ackerman and Adrian Karatnycky, "How Freedom is Won: From Civic Struggle to Durable Democracy," *Freedom House*, 2006, <https://freedomhouse.org/article/study-nonviolent-civic-resistance-key-factor-building-durable-democracies#.VLjEccYUTEU>.
- 86 Jacques Semelin, *Unarmed Against Hitler: Civil Resistance in Europe, 1939-1943* (Westport, Ct: Praeger Publishers, 1993); Ackerman and DuVall, *A Force More Powerful*; Bartkowski ed., *Recovering Nonviolent History*.

SOBRE EL CENTRE D'ESTUDIS GOVERNAMENTALS AVANÇATS

El Centre d'Estudis Governamentals Avançats de la Universitat Johns Hopkins inclou un ampli conjunt de programes i iniciatives dissenyades per millorar la comprensió del rol, la funció i l'impacte del govern. Amb seu al Johns Hopkins Washington, DC, el Centre és un fòrum per a debats sobre política i ofereix un espai per a intentar de forma imparcial ampliar el coneixement dels diferents components governamentals, com interactuen i com compleixen amb les responsabilitats del seu mandat en l'administració dels afers de l'estat. La missió del Centre és proporcionar una base sòlida de coneixement sobre la qual es puguin desenvolupar programes polítics innovadors i líders prometedors.

El centre acull els màsters en estudis de seguretat global, govern, gestió pública i analítica governamental. També ofereix certificats de postgrau en intel·ligència, estudis de seguretat nacional i gestió sense ànim de lucre. Aquests programes reuneixen la teoria i la pràctica en l'estudi del govern i els seus impactes a nivell nacional i estranger, alhora que preparen persones per a llocs de lideratge en els sectors públic i privat.

Més informació a <https://advanced.jhu.edu/about/centers/center-for-advanced-governmental-studies/>